

Ryszard Źróbek

Niektóre aspekty dotyczące stanu i perspektyw gospodarowania przestrzenią

Studia Elbląskie 7, 175-186

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

NIEKTÓRE ASPEKTY DOTYCZĄCE STANU I PERSPEKTYW GOSPODAROWANIA PRZESTRZENIĄ

I. GOSPODARKA PRZESTRZENIĄ A ŁAD PRZESTRZENNY W UJĘCIU WIELOWYMIAROWYM

Gospodarka przestrzenna zajmuje się prawidłową lokalizacją działalności gospodarczej w ujęciu dynamicznym. W swoich badaniach gospodarka ta uwzględnia wymiary przestrzenne oraz czynnik czasu.

Za politykę przestrzenną odpowiada władza publiczna, doprowadzając między innymi do właściwego użytkowania terenów i stwarzając warunki koordynowania wszelkiej działalności w tej przestrzeni.

Funkcjonowanie gospodarki przestrzennej obejmuje łącznie wiele obszarów związanych z:

- a) ustanawianiem i egzekwowaniem prawa,
- b) tworzeniem i funkcjonowaniem instytucji związanych z przestrzenią,
- c) ekonomią i polityką,
- d) funkcjonowaniem i jakością kadr w administracji i planowaniu,
- e) edukacją i partycypacją społeczną.

Wśród podstawowych zagadnień uwzględnianych w badaniach przestrzennych należy wymienić (Domański R., 2002):

- 1) zróżnicowanie przestrzeni;
- 2) aspekty ochrony środowiska w ujęciu długookresowym;
- 3) jakość życia oraz rolę czynników społecznych;
- 4) dynamikę oraz ewolucję systemów przestrzenno-gospodarczych;
- 5) relacje deterministyczne i stochastyczne;
- 6) zmiany ciągłe oraz nieciągłe (skokowe);
- 7) dyfuzje innowacji i związane z tym bariery;
- 8) cele pozaekonomiczne i konflikty wewnątrz systemu gospodarki przestrzennej;
- 9) system wartości społeczeństwa (etyka ekologiczna i ekonomiczna);
- 10) system polityki przestrzennej.

Semantycznym modelem teorii gospodarki przestrzennej jest układ następujących przedmiotów (obiektów): miasta i wsie, regiony ekonomiczne, przepływy ludzi, dóbr informacji, systemy ekologiczno-ekonomiczne wraz z przepływami materii i energii. Badania gospodarki przestrzennej wnikają także w elementy tych

przedmiotów i ich mikrostruktury. Badanymi często elementami są: gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, instytucje publiczne, a ich właściwościami interesującymi gospodarkę przestrzenną: lokalizacja, środowisko przyrodnicze, przestrzenne oddziaływania, regionalizacja, dynamika i przekształcenia struktur przestrzennych.

Obiekty gospodarki przestrzennej badane są w otoczeniu społeczno-gospodarczym i przyrodniczym. Wynikającymi stąd problemami są: przestrzenne wymiary sektorów gospodarki i przestrzenne wymiary systemów ekologiczno-ekonomicznych. Najwyższy stopień złożoności reprezentuje przestrzenna organizacja systemu społeczno-gospodarczo-przyrodniczego. Szczególnie skomplikowane jest badanie przekształceń takich systemów i zarządzanie nimi, m.in. ze względu na występujące nieliniowości.

Nie ma jednej definicji gospodarki przestrzennej. Jej dziedzinę definiuje się zależnie od tradycji naukowej. Najdłuższe są dwie tradycje: urbanistyczna i ekonomiczna. W pierwszej, za przedmiot badań przyjmuje się celowe przeznaczenie terenów oraz zasady ich zagospodarowania, w drugiej — przestrzenne wymiary systemów społeczno-gospodarczych. Od lat 60. ubiegłego wieku rozwija się wielodyscyplinarne podejście do badań obejmujące nauki ekonomiczne, geograficzne, techniczne, demograficzne, socjologiczne, polityczne, o zarządzaniu i o środowisku. Otrzymało ono angielską nazwę *regional science*.

Problematyka środowiska przyrodniczego nabrała istotnego znaczenia w nauce obejmującej zagospodarowanie przestrzeni, czerpiąc inspiracje z geografii, ekonomii i urbanistyki. Wymienia się wiele zadań badawczych dotyczących gospodarki przestrzennej oraz przestrzennej organizacji i ewolucji systemów: społecznego, gospodarczego i przyrodniczego. Zadania te dotyczą między innymi:

- a) nierównowagi ekologiczno-ekonomicznej,
- b) międzyregionalnych przepływów zanieczyszczeń środowiska,
- c) ekologicznych warunków brzegowych rozwoju,
- d) warunków rozwoju zrównoważonego.

Kompleksowy charakter gospodarki przestrzennej wymaga ciągłej i ewolucyjnej przebudowy oraz rozwoju sfery związanej z gospodarowaniem przestrzenią zarówno w skali globalnej jak i lokalnej. Przedmiotem gospodarki przestrzennej są: miasta, wsie i regiony, przepływy ludzi, dóbr i informacji oraz ich rozwój (Domański R., 2002). Obiekty tego systemu tworzą natomiast nieruchomości, gospodarstwa domowe, przedsiębiorstwa, instytucje publiczne. Za właściwości tych obiektów uważa się zwykle lokalizację, zasięg oddziaływania, ugrupowania i współzależności.

Przyjęto wyodrębnić w gospodarce przestrzennej następujące zadania związane z poprawą ładu przestrzennego:

- 1) diagnoza stanu przestrzennego zagospodarowania;
- 2) określanie czynników wpływających na zmiany społeczno-gospodarcze;
- 3) badanie mechanizmów zmian przestrzennych;
- 4) formułowanie przestrzennych warunków brzegowych oraz określanie parametrów kontrolnych;
- 5) określanie stanu i stopnia nierównowagi ekologiczno-ekonomicznej;
- 6) badanie międzyregionalnych przepływów zanieczyszczenia środowiska;

- 7) formułowanie prognoz rozwoju gospodarczego;
- 8) określanie warunków rozwoju zrównoważonego.

Zgodnie z wytycznymi Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju z 1987 roku rozwój zrównoważony i trwały to taki rozwój, który zaspokaja potrzeby pokoleń współczesnych bez poświęcania zdolności pokoleń przyszłych do zaspokajania ich potrzeb.

Pojęcie rozwoju zrównoważonego dotyczy relacji ekologiczno-ekonomicznych nie uszczuplających wyraźnie kapitału naturalnego, zaś określenie rozwoju trwałego wynika z faktu, że relacje te utrzymują się przez w miarę długi okres czasu.

Idea rozwoju trwałego wyodrębnia zatem wyraźne kryterium etyczne związane z pojęciem sprawiedliwości społecznej i międzypokoleniowej oraz wskazuje na wagę kryterium ekonomicznej efektywności.

Przyjmuje się, że występuje substytucja we wszystkich próbach modelowania procesu rozwoju, a całkowite zasoby kapitału nie ulegają zmniejszeniu.

Jest więc możliwe, a często nawet wskazane, zastępowanie składników jednego rodzaju kapitału przez składniki innego rodzaju kapitału. Dotyczy to w szczególności zasobów odnawialnych lub łatwoodnawialnych.

W przypadku zasobów nieodnawialnych trudno dziś określić szanse związane z tymi zasobami i ich rozwojem w przyszłości. Należy więc w takich sytuacjach dążyć do zachowania minimalnego (krytycznego) kapitału naturalnego niezbędnego do podtrzymywania gatunku ludzkiego w środowisku ziemskim (Domański R., 2004).

II. ŁAD PRZESTRZENNY JAKO DETERMINANTA WARUNKÓW ŻYCIA W SKALI GLOBALNEJ I LOKALNEJ

Przestrzeń jest wspólnym dobrem a jej ład i wewnętrzna organizacja decydują o szeroko rozumianych warunkach życia. Ład bywa często postrzegany jako cecha przestrzeni — zarówno w ujęciu globalnym jak i lokalnym (na poziomie gminy). Brak jest jednoznacznej definicji ładu przestrzennego zarówno w ujęciu filozoficznym jak i technicznym. Zwykle wyodrębnia się takie określenia jak (Bariery i Problemy, 2003):

- 1) ład społeczny — rozumiany jako gwarancja możliwości korzystania z walorów przestrzeni, zarówno z surowców, jak i możliwości wznoszenia obiektów czy uprawy ziemi; dotyczy to też dostępu do wody;

- 2) ład ekonomiczny — związany z efektywnym gospodarczo użytkowaniem przestrzeni z uwzględnieniem warunków dotyczących funkcjonowania podmiotów i użytkowników;

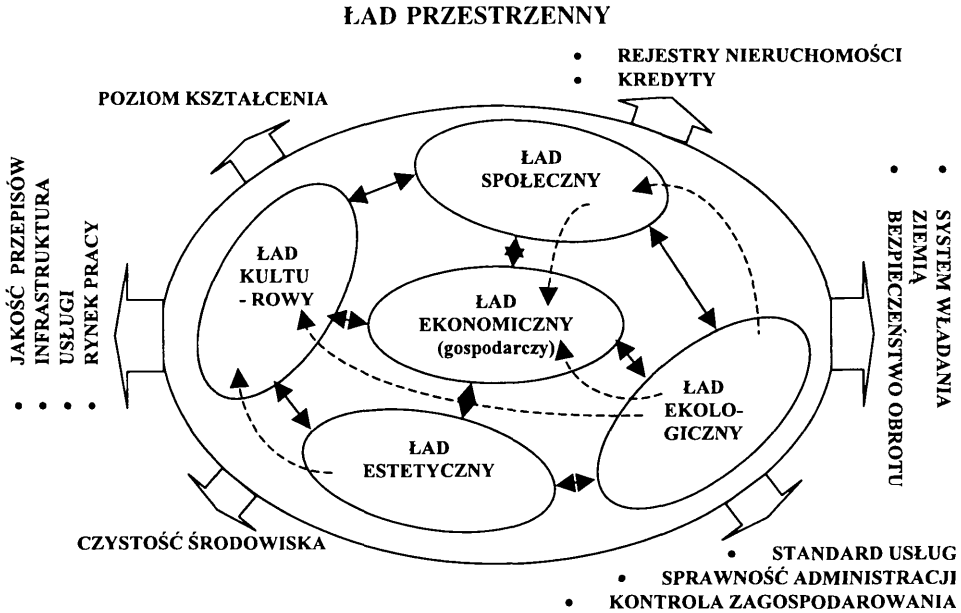
- 3) ład kulturalny — objawiający się szacunkiem dla dziedzictw historii oraz troską o spuściznę i tożsamość;

- 4) ład estetyczny — w rozumieniu harmonii i piękna krajobrazu;

- 5) ład ekologiczny — związany z ochroną przyrody, wprowadzający w życie zasady zrównoważonego rozwoju.

Wewnątrz systemu ład przestrzenny występuje więc co najmniej pięć powiązanych ze sobą podsystemów — ładów cząstkowych.

Te komponenty nie mogą być rozpatrywane oddzielnie. Nie jest możliwe zbudowanie i utrzymanie na określonym terytorium ładu ekonomicznego bez realizacji założeń pozostałych składników ładu przestrzennego. Nie można też zbudować ładu ekologicznego bez zapewnienia wyraźnie określonych relacji środowiska przyrodniczego ze środowiskami: społecznym, gospodarczym i kulturowym (rys. 1).

Rys. 1. Relacje wewnętrzne i zewnętrzne

W sytuacji, gdy gospodarka kraju (regionu) jest w kryzysie dochodzi do przerwania powiązań tworzących ład przestrzenny. Stawia się, np. na rozwój gospodarczy bez zapewnienia dostatecznych działań w dziedzinie ochrony przyrody i piękna krajobrazu.

Nadrzędnym celem winien być nakaz ochrony krajobrazu i przyrody ze względu na ograniczoność i nieodnawialność lub trudność w odnawianiu tych elementów systemu. Brak ładu przestrzennego prowadzi też do wielu konfliktów związanych z rozwojem poszczególnych obszarów oraz prowadzi do napięć społecznych.

Problemy ładu przestrzennego i ekonomicznego winny być traktowane priorytetowo zarówno w skali całego globu, poszczególnych krajów jak i regionów.

Wadliwe zagospodarowanie przestrzeni ma niekorzystny wpływ na codzienne życie, a skutki tych działań kumulują się w przyszłości.

Przestrzeń ma też wartość materialną. Jednym z mierników tej wartości może być wartość rynkowa nieruchomości. Źródłem większości konfliktów społecznych związanych z realizacją nowych dużych inwestycji jest wadliwy system gos-

podarowania przestrzeni. Istnieje możliwość znacznego ograniczenia tych konfliktów, jeśli będą one rozstrzygane na etapie planowania z zachowaniem właściwych procedur negocjacji oraz z poszanowaniem prawa i lokalnych uwarunkowań.

Wielkie inwestycje oraz zamierzenia publiczne są zwykle źródłem potencjalnych i faktycznych konfliktów. Działania, których celem jest zachowanie ładu ekologicznego też mogą prowadzić do powstawania nowych konfliktów na szczeblu lokalnym. Dotyczy to np. rozszerzenia granic parków narodowych, powiększenia powierzchni stref ograniczonego użytkowania ziemi, czy też realizacji obiektów związanych bezpośrednio z ochroną środowiska. Konflikty te mogą być właściwie rozwiązywane w społeczności lokalnej. Eliminacja lub ograniczenie tych konfliktów stwarza dobre warunki do dalszego inwestowania i rozwoju. W prawidłowym funkcjonowaniu ładu przestrzennego duże znaczenie mają też takie czynniki jak:

- a) stabilność systemu władania ziemią,
- b) jakość i stabilność przepisów dotyczących użytkowania,
- c) standard usług,
- d) czystość środowiska,
- e) poziom kształcenia,
- f) sprawność administracji,
- g) jakość informacji o terenie,
- h) kontrola budowlana i urbanistyczna.
- i) rozwój infrastruktury i usług,
- j) rynek pracy.

III. WYBRANE OGRANICZENIA I BARIERY GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ W POLSCE

Realizacja procedur gospodarki przestrzennej uzależniona jest między innymi od spójności systemu prawnego oraz skuteczności i jawności procedur administracyjnych.

Następuje wyraźna inflacja prawa w Polsce, w tym prawa dotyczącego zagospodarowania przestrzeni. Należy więc dążyć do usuwania niejednoznacznych zasad prawa, likwidować wyraźne niespójności w tym systemie oraz dostosowywać przepisy do ustawodawstwa Unii Europejskiej — z uwzględnieniem krajowej specyfiki.

Polskie ustawodawstwo jest krytykowane za nadmierną obszerność, niestabilność i przesadną szczegółowość (Goetz K., Zubek R., 2005). Zwraca się uwagę na nadmierne zdecentralizowanie procesu legislacyjnego na każdym jego etapie oraz na znaczny wpływ czynników pozamerytorycznych na stanowienie prawa związanego z zagospodarowaniem przestrzeni. Przyczynia się do tego również struktura kadr w stosownych ministerstwach i urzędach odpowiadających za te zagadnienia. Często dobre projekty ustaw i rozporządzeń przechodzą przez swoiste „sito urzędników”, których doświadczenia zawodowe wywodzą się z poprzedniego okresu. Jaskrawym przykładem z tego zakresu są regulacje prawne związane z użytkowaniem wieczystym gruntów. To prawo rzeczowe zostało ustanowione w 1961 roku w sytuacji braku rynku nieruchomości. Ceny nieruchomości były

wtedy ustanawiane administracyjnie — na podstawie stosownych uchwał i zawartych w nich tabel przeliczeniowych.

Pomimo znacznego rozwoju rynku nieruchomości w Polsce po 1990 roku — system ten nie został gruntownie zmieniony (np. relacja wartości własności a wartości użytkowania wieczystego).

Z drugiej strony niestabilne reguły prawne podnoszą koszty ich stosowania i skutkują w społeczeństwie podważaniem zaufania do tego prawa. Obowiązujące akty prawne charakteryzują się często zbyt dużą szczegółowością i niespójnością zewnętrzną. W Polsce średnio raz dziennie stanowi się nową ustawę, co godzina wydawane jest nowe rozporządzenie i raz na 7 minut drukowana jest jedna strona dziennika ustaw (Sempruch Z., 2003).

Tylko w roku 2004 uchwalono i skierowano do realizacji 242 ustawy (liczba słów: 1 211 289) i 2073 rozporządzenia (liczba stron: 21 034). Inflacja prawa dotyczy zarówno nadmiaru i szczegółowości przepisów jak i ich możliwości efektywnego funkcjonowania. Innym problemem jest niestabilność ustawodawstwa. W latach 1997–2004 dokonano 418 nowelizacji ustaw. Niektóre z nich (np. nowelizacja ustawy o gospodarce nieruchomościami) były bardzo rozległe i zmieniały w sposób istotny dotychczasowe zapisy i określenia (np. pojęcie działki budowlanej). Ustawy regulują niektóre zagadnienia z wielką drobiazgowością. Bywa też, że niektóre rozdziały ustawy nie mają wciąż zastosowania w praktyce (np. taksacja powszechna w ustawie o gospodarce nieruchomościami).

Treść aktów prawnych odnosząca się do gospodarki przestrzennej jest w znacznej większości skierowana na regulacje zachowań podmiotów gospodarujących w przestrzeni. Dotyczy to zarówno podmiotów publicznych jak i prywatnych. Stworzono swoiste reguły dostępu do przestrzeni oparte na zasadach konkurencyjności z uwzględnieniem wartości rynkowej nieruchomości.

Podstawą tych działań ma być zrównoważony rozwój oraz maksymalne ograniczanie konfliktów. Do ustawodawstwa z tego zakresu wprowadzono również zasadę równoprawności podmiotów publicznych i prywatnych. Ważnym zagadnieniem jest ochrona prawa własności oraz realizacja zasad samorządności gmin.

Do podstawowych mankamentów ustawodawstwa związanego z zagospodarowaniem przestrzeni z lat 1994–2005 można zaliczyć:

1) brak możliwości realizacji wszystkich komponentów systemu „zagospodarowanie przestrzenne” spowodowane między innymi niedostosowaniem istniejących struktur do nowoczesnych rozwiązań związanych z formułowaniem strategicznych polityk przestrzennych;

2) niedostatek kadry realizującej nowe koncepcje gospodarki przestrzennej;

3) brak jednoznacznej hierarchizacji celów z uwzględnieniem interesów poszczególnych podmiotów (grup społecznych);

4) brak jednoznacznej definicji i określenia relacji pomiędzy zagospodarowaniem, gospodarką nieruchomościami a zarządzaniem i administrowaniem przestrzenią;

5) brak kompleksowych badań dotyczących koordynacji i wewnętrznej spójności systemu prawnego obejmującego główne zagadnienia gospodarki przestrzennej;

6) trudności w określeniu związków pomiędzy decyzjami podejmowanymi przez organ administracji rządowej i samorządowej związanymi z ograniczeniami

realizacji inwestycji a odpowiedzialnością finansową za skutki tych decyzji w dłuższym okresie czasu.

IV. KSZTAŁCENIE W ZAKRESIE GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ

Aktualnie trwają prace nad opracowaniem nowego minimum programowego dla kierunku kształcenia gospodarka przestrzenna. W tym opracowaniu zwraca się uwagę na podstawy teoretyczne, system programowania i prognozowania oraz koncepcje modelowe i projektowanie urbanistyczne.

Na podstawie danych Europejskiego Stowarzyszenia Szkół Planowania stwierdzono, że ponad 90 uczelni studia I lub II stopnia realizuje z zakresu gospodarki przestrzennej. Zwykle jest to odrębny tok kształcenia. W Wielkiej Brytanii 22 szkoły wyższe prowadzą ten kierunek akredytowany przez Royal Town Planning Institute.

W Niemczech 8 uniwersytetów prowadzi pięcioletnie studia magisterskie z zakresu planowania przestrzennego. Studiuje na tym kierunku około 2,5 tys. studentów.

W Holandii kształcenie z zakresu gospodarki przestrzennej jest realizowane w 4 uniwersytetach oraz w 1 uczelni rolniczej, w Portugalii kierunek ten realizują 3 uniwersytety, w Szwecji 4, a w Norwegii 6. We Francji 6 uczelni prowadzi pełny tok studiów z zakresu gospodarki przestrzennej. Studia z tego zakresu są też realizowane między innymi we Włoszech (6), Hiszpanii (3) i Słowenii (1).

W Polsce studia z zakresu gospodarki przestrzennej były początkowo związane z kierunkiem planowanie przestrzenne (Politechnika w Gdańsku i Wrocławiu). Rada Główna Szkolnictwa Wyższego wprowadziła w 1995 roku gospodarkę przestrzenną na listę kierunków studiów.

Aktualnie na kierunku gospodarka przestrzenna studiuje ponad 3 tysiące studentów (studia stacjonarne i niestacjonarne) zarówno w uczeniach państwowych jak i prywatnych.

Rozpoznanie sytuacji na rynku pracy pozwala na stwierdzenie, iż absolwenci kierunku gospodarka przestrzenna mogą znajdować zatrudnienie w następujących dziedzinach życia społeczno-gospodarczego:

1) urzędy jednostek samorządu terytorialnego, w szczególności ich wydziały koordynacji rozwoju, promocji miasta, mienia komunalnego, inwestycji, działalności gospodarczej, gospodarki komunalnej i mieszkaniowej, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska, turystyki i rekreacji oraz miejskie pracownie urbanistyczne,

2) urzędy wojewódzkie, w szczególności ich wydziały rozwoju regionalnego, działalności gospodarczej, gospodarki zasobami nieruchomości, gospodarki przestrzennej, infrastruktury technicznej, ochrony środowiska oraz biura planowania przestrzennego,

3) urzędy administracji rządowej specjalnej (terenowej), np. Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska, Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej, Wojewódzkie Biura Pracy,

4) przedsiębiorstwa działające w gospodarce komunalnej i mieszkaniowej,

5) inne działy sektora usługowego miasta, w tym jednostki sfery budżetowej (służba zdrowia, oświata, na stanowiskach administracyjno-gospodarczych, pedagogicznych),

6) biura projektów pracujące na rzecz gmin i województw, np. Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego,

7) w dużych przedsiębiorstwach zwłaszcza przemysłowych i handlowych, które:

a) oddziałują istotnie na środowisko przyrodnicze i w związku z tym tworzą wyspecjalizowane komórki organizacyjne ds. środowiska,

b) zainteresowane są badaniem ekologicznej wrażliwości konsumentów (przedsiębiorstwa muszą liczyć się z tą wrażliwością i odpowiednio korygować technologię wytwarzania oraz marketing),

c) wytwarzają urządzenia chroniące środowisko lub zajmują się ich obrotem.

8) w małych i średnich przedsiębiorstwach, np. w biurach podróży i turystyki, biurach obrotu nieruchomościami.

Dzięki szerokiemu profilowi kształcenia absolwenci kierunku mogą znajdować zatrudnienie także poza ścisłym sektorem miejskim, regionalnym i środowiskowym; wszędzie tam, gdzie potrzebne są szerokie horyzonty, zdolność analizy i prezentacji wielostronnych powiązań oraz wrażliwość ekologiczna. Mogą więc pełnić funkcje koordynatorów przedsięwzięć zbiorowych, doradców, ekspertów, przewodniczących instytucji społecznych i ekologicznych.

Aby absolwent był zdolny do wykonywania wymienionych funkcji, musi on w czasie studiów nabyć następujące kwalifikacje:

a) zdolność łączenia wiedzy ekonomicznej z wiedzą społeczną, przyrodniczą i techniczną,

b) znajomość sposobu funkcjonowania miasta i systemu społeczeństwo – gospodarka – środowisko,

c) zdolność do wprowadzania ducha przedsiębiorczości do pracy urzędów (*city marketing*),

d) techniki podejmowania racjonalnych decyzji,

e) zdolność do podwyższania konkurencyjności miasta,

f) zdolność do pozyskiwania zasobów i ich zadowalającej alokacji,

g) wyobraźnia przestrzenna i wrażliwość ekologiczna,

h) zdolność przewidywania oraz opracowywania strategicznych programów rozwoju miasta i jego ekologicznej podtrzymalności,

i) umiejętność konstruowania scenariuszy rozwoju, ich oceny i racjonalnego wyboru,

j) znajomość zasad ekologii,

k) znajomość relacji społeczeństwo – gospodarka – środowisko przyrodnicze,

l) umiejętność wyceny naturalnych zasobów środowiska i prowadzenia rachunku sozologicznego,

m) znajomość zasad monitoringu środowiska i zagospodarowania przestrzennego,

n) umiejętność formułowania polityki środowiskowej na poziomie przedsiębiorstwa, miasta, regionu i kraju,

o) znajomość sposobów finansowania ochrony środowiska,

- p) znajomość podstaw inżynierii środowiska,
- r) umiejętność przygotowywania projektów decyzji środowiskowych,
- s) umiejętność korzystania z komputerowych systemów informacji przestrzennej.

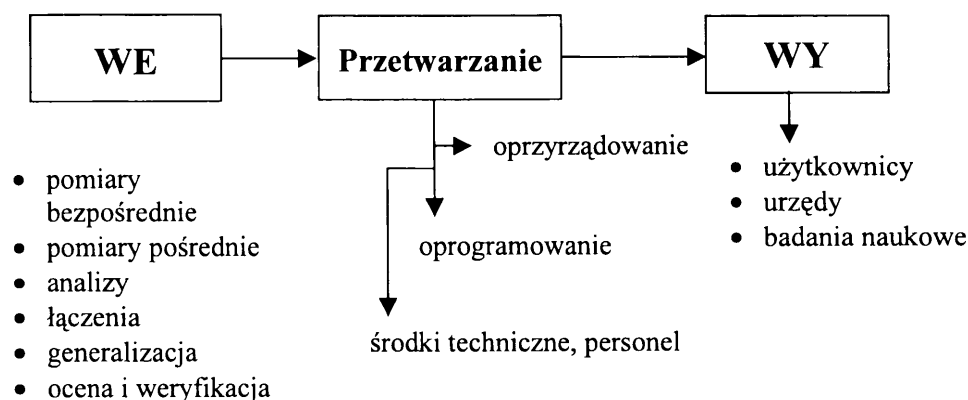
V. POTRZEBY INFORMACYJNE GOSPODARKI PRZESTRZENNEJ

Powszechnie znane jest stwierdzenie, że informacja jest niezbędnym instrumentem w prowadzeniu racjonalnej polityki przestrzennej — zarówno w skali globalnej jak i lokalnej. Informacje przestrzenne dotyczą obiektów, procesów i zjawisk istniejących, zachodzących i przewidywanych w przestrzeni geograficznej. Informacje te są jednoznacznie związane z Ziemią oraz litosferą. Powyższy związek określa się za pomocą współrzędnych (X, Y, Z) oraz czasu (T). Pozwala to na identyfikowanie punktów, obiektów i zjawisk w czasoprzestrzeni. Obiekty te to obiekty naturalne (przyrodnicze) oraz antropogeniczne.

Ważnym zadaniem związanym z opisem obiektów jest identyfikacja ich granic występowania lub zasięgu oddziaływania. W gospodarce przestrzennej dużą rolę spełnia też informacja ekonomiczna oraz dane o zjawiskach społeczno-gospodarczych.

Dostarczaniem informacji przestrzennej zajmuje się system informacji przestrzennej (SIP). System ten obejmuje pozyskiwanie, gromadzenie, korygowanie, przetwarzanie oraz udostępnianie informacji o obiektach zlokalizowanych w przestrzeni. Pozyskiwanie danych i ich aktualizacja to około 85% nakładów związanych z funkcjonowaniem SIP.

Istotą tego systemu jest integracja danych i informacji wejściowych, pozyskiwanych z różnych źródeł, a następnie ich przetwarzanie celem tworzenia nowych informacji i produktów informacyjnych wraz z ich udostępnianiem użytkownikom. (rys. 2).

Rys. 2. Założenia systemu informacyjnego

Na początku lat 90. opracowano w Polsce koncepcję krajowego systemu informacji o terenie, a w roku 2002 założenia do funkcjonowania zintegrowanego systemu informacji o nieruchomościach (ZSIN).

Zadaniem ZSIN jest integracja informacji, jej selekcja oraz przystosowanie do powszechnego korzystania przez użytkowników. System ten integruje między innymi:

- księgi wieczyste,
- ewidencję gruntów i budynków,
- ewidencję podatkową,
- inne systemy informacyjne związane z nieruchomościami (np. system informacji o cenach i wartościach nieruchomości).

Informacje pochodzące z systemu informacji przestrzennej mogą być wykorzystywane do:

- 1) realizacji procesów studiów i planowania przestrzennego;
- 2) dostarczania danych do podejmowania decyzji o zmianach w planach przestrzennych;
- 3) integracji informacji planistycznych z danymi pochodzącymi z inwentaryzacji planistycznych i urbanistycznych;
- 4) usprawnienia analiz i studiów związanych z przeszłymi procesami zagospodarowania obszarów.

Ostatnio pojawiły się nowe potrzeby informacyjne związane z zadaniami dotyczącymi gospodarowania publicznymi zasobami nieruchomości, zarządzaniem nieruchomościami i sieciami infrastruktury technicznej. Istnieje też pilna potrzeba dostosowania systemu statystyki publicznej do standardów Unii Europejskiej.

ZAKOŃCZENIE

Rozwój przestrzenny winien przebiegać według praw charakterystycznych dla modelu trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego w środowisku ziemskim.

Rozwój ten uważa się za zrównoważony i trwały, jeśli zaspokaja on potrzeby pokoleń współczesnych bez poświęcania zdolności pokoleń przyszłych do zaspokajania się rysujących się aktualnie i możliwych w przyszłości ich potrzeb. Idea rozwoju zrównoważonego obejmuje kryterium sprawiedliwości pokoleniowej oraz wskazuje na potrzebę analizy kilku kryteriów. W tych analizach nie może przeważać wyłącznie kryterium efektywności ekonomicznej. Należy zdać sobie jednak sprawę, że praktycznie nie ma możliwości utrzymania w stanie niezmiennym dostępnych zasobów kapitału naturalnego i wytworzonego przez człowieka. Należy dopuścić możliwość substytucji między obiema grupami kapitału oraz uwzględnić przyszłe możliwości korzystania z zasobów naturalnych związane z rozwojem nauki. Istnieją też możliwości ograniczania poziomu zużycia surowców bez zmniejszania efektów postępu.

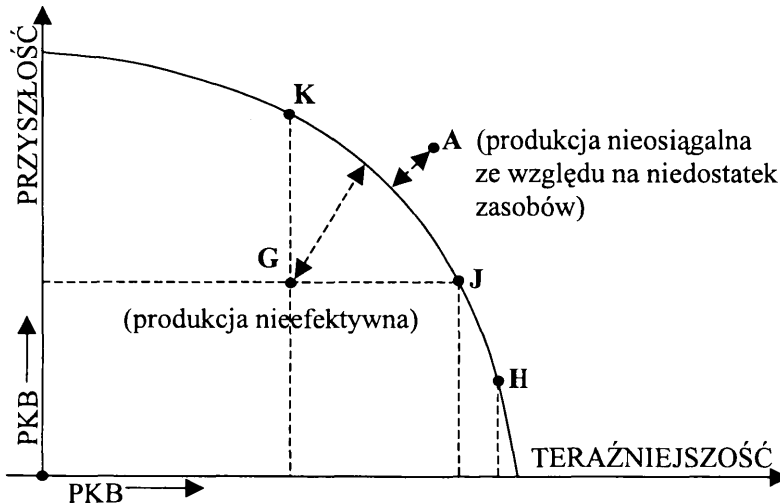
Odrębnego potraktowania wymagają nieodnawialne zasoby naturalne, co wskazuje na potrzebę zachowania krytycznego kapitału naturalnego (formuła minimum) niezbędnego dla podtrzymywania gatunku ludzkiego w jego zmieniającym się środowisku naturalnym.

- W modelowaniu przyszłości należy więc uwzględnić:
- dążenie do poszanowania kapitału, ale nie za wszelką cenę,
 - przyszłe pokolenia będą mogły przeznaczać więcej nakładów na podtrzymywanie środowiska,
 - istnieje prawdopodobieństwo działań w przyszłości związanych z wyrzeczeniami na rzecz ochrony środowiska,
 - wzrost gospodarczy w przyszłości ulegnie spowolnieniu,
 - pojawiają się w teorii modelowania pojęcia dotyczące określania granic wzrostu,
 - istnieje niepewność, co do przyszłych form rozwoju.

Należy zwrócić też uwagę na fakt, że współczesne pokolenia wartościują przyszłe korzyści realizowanych aktualnie projektów.

Dbalność o bezpieczeństwo oraz szybki zwrot nakładów nie może być jedynym kryterium działania, dotyczy to szczególnie sektora prywatnego. Działania związane z rozwojem z jednej strony muszą uwzględniać stan niepogorszony środowiska, a z drugiej kierować się kryteriami ekonomicznymi, społecznymi i ekologicznymi. Dużą niewiadomą jest tempo i kierunki postępu technicznego.

Wymienność pomiędzy międzypokoleniową efektywnością a sprawiedliwością przedstawia rys. 3.

Rys. 3. Wymienność międzypokoleniowa (Źródło: Hussen A., 2000. Principles of environmental economics. Routledge, London)

Krzywa na rys. 3 jest traktowana jako granica możliwości. Punkty położone poza tą krzywą (zarówno A jak i G) nie spełniają warunków wyjściowych analizy (produkcja nieefektywna lub nieosiągalna w danym czasie).

Wynik optymalny daje ruch po krzywej — między punktami J i K. Taki ruch jest korzystny przynajmniej dla jednego pokolenia bez pogorszenia stanu wyjściowego przyszłych pokoleń. Punkt H oznacza możliwości produkcyjne w teraż-

niejszości. Ruch z punktu J po krzywej w kierunku punktu H oznacza jednak obniżenie szans przyszłych generacji, co narusza normę sprawiedliwości międzypokoleniowej.

Istnieją więc trudności zharmonizowania efektywności i podtrzymywalności wzrostu gospodarczego w środowisku ziemskim z uwzględnieniem aktualnych warunków i prognoz. Problemem są też nieadekwatne informacje o środowisku przyrodniczym oraz o strukturach społeczno-ekonomicznych. Należy też uwzględnić niepewność, co do kierunku przyszłego rozwoju oraz nieliniowość analizowanych procesów.

Literatura

- Bariery i problemy gospodarki przestrzennej w Polsce*, Raport „Habitat” 2003 (www.mi.gov.pl).
- R. Domański, *Gospodarka przestrzenna*, PWN, Warszawa 2002.
- R. Domański, *Wykorzystanie badań nad środowiskiem geograficznym w gospodarki przestrzennej. Model trwałego rozwoju*. Sesja Naukowa Wydziału VII PAN (maszynopis), 2004.
- K. Goetz, R. Zubek, *Stanowienie prawa w Polsce*, Sprawne Państwo, Warszawa 2005.
- Z. Sempruch, *Coraz gorsze prawo*, Rzeczpospolita 19 XI 2003.